เกษตรแปลงใหญ่

วิริยะ คล้ายแดง
วิทยากรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 2 สำนักวิชาการ

ภาคการเกษตรของไทยยังคงประสบกับปัญหามากมาย เช่น ราคาผลผลิตที่ขาดเสถียรภาพ การใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรที่ยังอยู่ระดับสูง เมื่อวิเคราะห์สภาพการเกษตรของประเทศไทยแล้ว จะพบว่า มีจุดแข็งในฐานะเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ลำดับต้น ๆ ของโลก มีที่ตั้งได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกสินค้าเกษตร ในขณะเดียวกันก็พบจุดอ่อน ได้แก่ พื้นที่เกษตรส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทานมากถึงร้อยละ 80 สินค้าเกษตรผลิตอยู่ในพื้นที่ไม่เหมาะสม เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นรายย่อยซึ่งมีถึงร้อยละ 70 รวมถึงสถาบันเกษตรกรขาดความเข้มแข็ง ขาดโอกาสในการต่อรองทางการตลาด (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560, น. 1-5)

จากสภาพปัญหาของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นรายย่อยมีพื้นที่ไม่มากนัก จึงได้ดำเนินการส่งเสริมให้รวมพื้นที่ของเกษตรกรรายย่อยหลายรายให้เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ และดำเนินการบริหารจัดการผลิตในพื้นที่นั้นร่วมกัน โดยเกษตรกรแต่ละรายยังคงมีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งต้องมีแผนการผลิตการตลาด การแปรรูป ใช้วิธีการและเทคโนโลยีการผลิตที่เหมือนกันตลอดห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งจะส่งผลถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ในด้านต่าง ๆ เพราะวัตถุประสงค์สำคัญของนโยบายเกษตรกรแปลงใหญ่คือต้องการให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรที่มีพลังอำนาจในการต่อรองมากขึ้นและเป็นกลุ่มองค์กร ที่มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง ดังนั้น ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ถือเป็นหนึ่งบทบาทการพัฒนาการเกษตรที่สำคัญ โดยเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาผลผลิตไม่ได้คุณภาพราคาตกต่ำ และปัญหาด้านตลาดการค้า ซึ่งกลยุทธ์สำคัญคือให้เกษตรกรตัวจริงมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลอดทุกขั้นตอน (เกษตรแปลงใหญ่ฟื้นรายได้เกษตรกร สร้างรากฐานเศรษฐกิจไทยยั่งยืน, 2561)

นโยบายเกษตรแปลงใหญ่

เกษตรแปลงใหญ่ คือโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นหนึ่งในโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่มีวัตถุประสงค์ 1). เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและบริหารจัดการร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกันผลิตและรวมกันจำหน่ายโดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน 2).เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐานภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีพื้นที่เป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จำนวน 30 ล้านไร่ มีระยะเวลาโครงการ ปีพ.ศ. 2560 ถึง 2564 โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบหลักคือกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานรับผิดชอบรอง ได้แก่ กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมชลประทาน

กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมหม่อนไหม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2561)

กลไกการขับเคลื่อนและวิธีการดำเนินงาน

กลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ คือคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัด ที่จะบูรณาการการทำงานระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และแต่งตั้งทีมงานจำนวน 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ทีมผู้จัดการแปลง และส่วนที่ 2 ทีมสนับสนุนการดำเนินการ มีจำนวน 3 ทีมย่อย ได้แก่ ทีมการลดต้นทุนการผลิต (สำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก) ทีมการบริหารจัดการ(สำนักงานเกษตรเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก) ทีมการตลาด (สำนักงานเกษตรเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก) เพื่อสนับสนุนและร่วมกันขับเคลื่อน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559, น. 2)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2559, น. 3-4) ได้กำหนดวิธีการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การเตรียมการ ได้แก่ การจัดตั้งทีมงาน การสร้างการรับรู้ การรวมกลุ่มเกษตรกร การกำหนดพื้นที่เป้าหมายและจัดทำแผนที่รายแปลง การจัดทำข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเกษตรกรรายแปลง การคัดเลือกแปลงต้นฉบับ และการบูรณาการกิจกรรม

2) การพัฒนาผู้จัดการแปลงและการพัฒนาเกษตรกร

3) ผู้จัดการแปลงและเกษตรกร กำหนดแผนปฏิบัติการ และหน่วยงานต่าง ๆ ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

4) การประชาสัมพันธ์ ติดตาม และประเมินผล

การปรับโครงสร้างการผลิตเป็นแปลงใหญ่

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้กำหนดการปรับโครงสร้างการผลิตเป็นแปลงใหญ่ โดยมีเป้าหมายการดำเนินงาน ดังนี้

1) มีพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดในแต่ละจังหวัด

2) มีการกำหนดเป้าหมายการผลิต เทคโนโลยี ประสิทธิภาพในการผลิต ขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนถึงการจำหน่ายสู่ตลาดทุกแห่ง

3) มีข้อมูลเบื้องต้นและมีการประเมินผลโครงการทุกปีการผลิต

4) มีการสร้างผู้จัดการโครงการภาครัฐและเอกชน และเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ตลอดจนการใช้แหล่งส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งภาครัฐและเกษตรกรในพื้นที่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด

5) ทุ่มเทสรรพกำลังของภาครัฐและเอกชนในพื้นที่แปลงใหญ่เพื่อให้เห็นผลและเกิดการขยายผล

6) ต้องพิสูจน์ได้ว่ามีการลดต้นทุนการผลิต มีประสิทธิภาพในการผลิต และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรประเมินถึงระบบการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ว่า จะทำให้เกิดความร่วมมือในการผลิตโดยเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรในพื้นที่ที่ติดต่อกันเป็นแปลงใหญ่ ทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ (Economy of Scale) เพื่ออำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต (Production Process) และห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้แก่ การจัดการปัจจัยการผลิต การผลิต เทคโนโลยี การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการผลิต การแปรรูปเบื้องต้น และการตลาด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561)

ผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่

การส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่ในช่วงแรกนั้น เป็นการส่งเสริมในพื้นที่นำร่องใน 9 ประเภทสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น ผัก/สมุนไพร ไม้ผล หม่อน กล้วยไม้ ปศุสัตว์ และประมง โดยพื้นที่แปลงใหญ่ต้นแบบได้กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย รวมทั้งหมด 600 แปลง 32 ชนิดสินค้า และมีเกษตรกรเข้าร่วม 96,554 ราย ซึ่งพืชที่มีการส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่มากที่สุดคือข้าว ซึ่งมีเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวน 63,741 ราย คิดเป็นพื้นที่ 944,718.30 ไร่ รองลงมาคือ ไม้ยืนต้น พืชไร่ และไม้ผล ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการดำเนินงานโครงการนำร่องทำเกษตรแปลงใหญ่ โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การลดต้นทุนการผลิตให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของต้นทุนทั้งหมด และเพิ่มผลผลิตไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของปริมาณผลผลิตที่สามารถผลิตได้ พบว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการมีต้นทุนการผลิตที่ลดลงและมีสัดส่วนของผลผลิตเพิ่มขึ้น (กมลรัตน์ ถิระพงษ์, 2561, น. 53)

ขณะที่ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการหันมาทำเกษตรแปลงใหญ่ คือสมาชิกแปลงใหญ่มีการปรับตัว และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ เช่น ระบบเลเซอร์ (Laser leveling) ระบบน้ำหยด มอเตอร์พูล โดยมีการรวมกลุ่มสมาชิกแปลงใหญ่ ได้แก่ สหกรณ์ 122 กลุ่ม วิสาหกิจชุมชน 393 และมีกลุ่มพัฒนาให้เกษตรกรสู่สมาร์ทฟาร์มเมอร์ 67,200 ราย พัฒนาคุณภาพสินค้าในแปลงใหญ่ที่ได้รับการรับรองจีเอพีพืชอาหาร 38,000 ราย เกษตรอินทรีย์ (ข้าว พืชผัก ไม้ผล) 1,083 ราย RSPO (ปาล์มน้ำมัน) 99 ราย (ดลมนัส กาเจ, 2560)

ปี 2559 มีจำนวนแปลงใหญ่เข้าร่วมจำนวน 600 แปลง พื้นที่ 1,403,438.41 ไร่ เกษตรกร 96,554 ราย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

ปี 2560 มีจำนวนแปลงใหญ่เข้าร่วมจำนวน 1,934 แปลง พื้นที่ 1,965,875 ไร่ เกษตรกร 153,789 ราย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

ปี 2561 (เดือนมิถุนายน) มีจำนวนแปลงใหญ่เข้าร่วมมากถึง 3,899 แปลง พื้นที่ 4,267,554 ไร่ เกษตรกร 311,928 ราย ซึ่งมีแนวโน้มเติบโตขึ้นทุกปี เพราะเกษตรกรเล็งเห็นผลลัพธ์การทำเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ ซึ่งช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้เฉลี่ยร้อยละ 20 ซึ่งตามแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ในปี พ.ศ. 2579 กรมส่งเสริมการเกษตรตั้งเป้าหมายจะมีจำนวนแปลงใหญ่ 14,500 แปลง พื้นที่ 90 ล้านไร่ สะท้อนว่าในอนาคตภาคการเกษตรกรรมจะช่วยผลักดันเศรษฐกิจไทยเติบโตได้เป็นอย่างมาก (เกษตรแปลงใหญ่ฟื้นรายได้เกษตรกร สร้างรากฐานเศรษฐกิจไทยยั่งยืน, 2561)

ผลที่ได้รับจากเกษตรแปลงใหญ่

เกษตรแปลงใหญ่สามารถช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างชัดเจน คือ เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการปรับเปลี่ยนวิธีการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตต่อหน่วย ทำให้ได้ราคาสูงขึ้น จากสถิติการสนับสนุนระบบพัฒนาแปลงใหญ่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ยกตัวอย่าง กลุ่มข้าว มีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย 1,383 บาท/ไร่ เพิ่มขึ้น 115 บาท/ไร่ กลุ่มไม้ผล มีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย 34,491 บาท/ไร่ เพิ่มขึ้น 2,091 บาท/ไร่ กลุ่มประมง มีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย 8,028 บาท/ไร่ เพิ่มขึ้น 2,138 บาท/ไร่ และกลุ่มปศุสัตว์ มีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเฉลี่ย 37,126 บาท/ไร่ เพิ่มขึ้น 25,442 บาท/ไร่ (เกษตรแปลงใหญ่ฟื้นรายได้เกษตรกร สร้างรากฐานเศรษฐกิจไทยยั่งยืน, 2561)

จากการถอดบทเรียนการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ของสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมนโยบายสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ถึง ร้อยละ 22 และมีผลผลิตเพิ่ม ร้อยละ 10 และยังสามารถพัฒนาคุณภาพผลผลิตเพิ่มขึ้น มีตลาดรองรับผลผลิตแน่นอน และเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรสมาชิกได้รับผลกระทบทางบวกจากกิจกรรมดำเนินงานด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ธรรมชาติที่เสียไปกลับคืนมา ซึ่งเป็นผลจาการทำการเกษตรที่ดีและปลอดภัย ใช้ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสดไถกลบลงดินเพื่อปรับปรุงดิน สภาพของดินดีขึ้น ลดการใช้สารเคมีที่มีผลต่อสภาพสิ่งแวดล้อมสร้างความสมดุลแก่ระบบนิเวศน์สังเกตจากการพบไส้เดือนในดินมีมากขึ้น

2) ด้านสุขภาพ ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค เมื่อหยุดการใช้สารเคมีในการผลิต ส่งผลดีต่อสุภาพทำให้ร่างการแข็งแรงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนกระบวนการผลิตที่ ปลอดภัย ระบบนิเวศที่สมดุล ส่งผลต่อสุขภาพที่ดี คนในชุมชนมีความปลอดภัยในเรื่องอาหารอยู่กันอย่างมีความสุขเป็นเขตปลอดภัยจากสารพิษต่าง ๆ

3) ด้านสังคม เกษตรกรในสมาชิกแปลงใหญ่ มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความสามัคคีเพิ่มมากขึ้นทำให้ชุมชนเข็มแข็ง การพัฒนาได้รับความร่วมมือจากสังคมในชุมชนทำให้ชุมชนมีความเจริญอย่างยั่งยืน

4) ด้านเศรษฐกิจ การที่สมาชิกรวมกันขายผลผลิตทำให้พ่อค้าเข้ามาซื้อผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผลผลิตมีความน่าเชื่อถือทั้งคุณภาพและปริมาณ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายจากการใช้สารเคมีที่มีราคาแพง

นอกจากนี้ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ ยังพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ ได้แก่ ผู้จัดการแปลงใหญ่และเกษตรกรประธานกลุ่มแปลงใหญ่ โดยผู้จัดการแปลงใหญ่ได้บริหารจัดการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งต้องทำด้วยใจ เข้าใจในสิ่งที่ทำ ปฏิบัติร่วมกันด้วยดี มีคุณธรรม ไม่เห็นประโยชน์ส่วนตัว วิเคราะห์ คน พื้นที่ สินค้า ได้อย่างถูกต้อง ไม่ได้ตัดสินใจหรือคิดแทน แต่ต้องเข้าใจ เข้าถึง แล้วพัฒนา มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นทั้งคนอำนวยการและประสานงานที่ดี สำหรับเกษตรกรประธานกลุ่มแปลงใหญ่ เป็นคนขยัน เก่ง และซื่อสัตย์ เป็นผู้ที่รักในสิ่งที่ทำ ไม่เห็นแต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับ เข้าใจ เข้าถึง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีจิตสาธารณะ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559, น. 8-9)

ถึงแม้ว่าการเข้าไปส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ จะมีข้อดีดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่เมื่อพิจารณาถึงปัญหาของการเข้าไปส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ พบว่า สามารถแยกประเด็นปัญหาออกได้ ดังนี้ (กมลรัตน์ ถิระพงษ์, 2561, น. 58-59)

1) ประเด็นด้านเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีอายุค่อนข้างมากซึ่งเป็นปัญหาที่พบในทุกเขตพื้นที่ที่ทำการส่งเสริม

2) ประเด็นด้านโครงสร้างองค์การและบุคลากรผู้รับผิดชอบ พบว่า การเข้าไปส่งเสริมของหน่วยงานต่าง ๆ หลายครั้งที่เข้าไปส่งเสริมกับเกษตรกรคนละช่วงเวลาทำให้เกษตรกรต้องสละเวลาที่ใช้ในการทำการเกษตรและประกอบอาชีพเพื่อมาเข้าร่วมอบรมหรือมาประชุม ทำให้เกษตรกรเสียโอกาสในการออกไปประกอบอาชีพ

3) ประเด็นด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า ลักษณะการดำเนินผลิตของแปลงใหญ่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีการวางแผนการผลิตร่วมกันและทำการตลาดร่วมกัน ส่งผลให้มีการผลิตที่ประหยัดต่อขนาด ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของการดำเนินนโยบาย และกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีการทำการผลิตแยกกันแต่ทำการตลาดร่วมกัน ซึ่งการผลิตของเกษตรกรในกลุ่มนี้ถึงแม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มกันแต่ไม่ทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดในการผลิต

บทสรุปและความเห็นของผู้ศึกษา

เกษตรแปลงใหญ่ หรือ การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยมีการรวมกันผลิตสินค้าการเกษตรร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกัน ตั้งแต่การรวมกันผลิตการร่วมจัดหาปัจจัยการผลิต รวมถึงการจำหน่ายร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิต และสามารถแข่งขันในตลาดได้ ซึ่งมีการดำเนินงานร่วมมือกันทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถผลิตสินค้าเกษตรที่มีปริมาณและคุณภาพได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด โดยมีกลไกหรือรูปแบบการ คือ มีผู้จัดการแปลงเป็นผู้บริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ และมีทีมงานสนับสนุน 3 ทีม ทีมการลดต้นทุนการผลิต ทีมการบริหารจัดการ และทีมการตลาด

ปี 2559 มีจำนวนแปลงใหญ่เข้าร่วมจำนวน 600 แปลง พื้นที่ 1,403,438.41 ไร่ เกษตรกร 96,554 ราย แล้วเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก คือ 3,899 แปลง พื้นที่ 4,267,554 ไร่ เกษตรกร 311,928 ราย ตามลำดับ ในปี 2561 (เดือนมิถุนายน) ซึ่งมีแนวโน้มเติบโตขึ้นทุกปี เพราะเกษตรกรเล็งเห็นผลลัพธ์การทำเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ ที่ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้เฉลี่ยร้อยละ 20

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า

1. นโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่เป็นผลงานที่เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและภาคเกษตร และที่สำคัญยังสอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ต้องการปฏิรูปภาคเกษตรและมุ่งเน้นการพัฒนาภาคการเกษตรใน 4 ด้าน ได้แก่ เจาะกลุ่มเกษตรกร สินค้าเกษตร ทรัพยากรเกษตร และการบริหารจัดการภาครัฐ นับว่า

การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่เป็นการปฏิรูปภาคเกษตรที่ดำเนินงานได้ผลประโยชน์จริงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2. จากผลการดำเนินงานเกษตรแปลงใหญ่ มีแนวโน้มเติบโตขึ้นทุกปี เพราะเกษตรกรเล็งเห็นผลลัพธ์การทำเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ ซึ่งช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้เฉลี่ยร้อยละ 20 แสดงว่าการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่สามารถสร้างผลลัพธ์ตามที่คณะกรรมาธิการปฏิรูปการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชย์ การท่องเที่ยวและบริการได้กำหนดไว้ว่า "ต้องทำให้อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี มีศักดิ์ศรี และเกษตรกรมีสมรรถนะดี ตลอดจนให้มีการสร้างระบบการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มสมรรถนะในการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลตลาดและเทคโนโลยี และพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้เข้มแข็ง บูรณาการกลไกบริหารประเทศด้านการเกษตรและการแปรรูปสินค้า" (คณะกรรมาธิการปฏิรูปการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชย์ การท่องเที่ยวและบริการ, 2558, น. 1) ได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ตามแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2579 กรมส่งเสริมการเกษตรตั้งเป้าหมายจะมีจำนวนแปลงใหญ่ 14,500 แปลง พื้นที่ 90 ล้านไร่ สะท้อนว่าในอนาคตภาคการเกษตรกรรมจะช่วยผลักดันเศรษฐกิจไทยเติบโตได้เป็นอย่างมาก

3) จุดอ่อนของการปฏิบัติงานเกษตรแปลงใหญ่คือ ยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องของการดำเนินนโยบายของผู้ปฏิบัติงาน อีกทั้งเกษตรกรที่ร่วมโครงการส่วนใหญ่มีอายุมากส่งผลให้การรับรู้และเข้าใจในเทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงพอ ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปได้ช้า เพราะโอกาสของนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ที่สำคัญคือการมีเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างกว้างขวางและเพียงพอ ซึ่งจะส่งผลให้การส่งเสริมการเกษตรเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ความเข้าใจตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงาน ล้วนเป็นสิ่งสำคัญมาก

4) เนื่องจากการปฏิบัติงานเกษตรแปลงใหญ่ เป็นการดำเนินงานร่วมกันของหลายหน่วยงาน โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบหลัก คือกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานรับผิดชอบรอง ได้แก่ กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมหม่อนไหม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร แม้ว่าผลการปฏิบัติที่ผ่านมาจะประสบความสำเร็จอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ก็สมควรที่จะส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเหล่านี้ให้มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในระบบการทำงาน และถือเป็นต้นแบบองค์ความรู้ในด้านการประสานงานหรือการทำงานร่วมกันในการส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

กมลรัตน์ ถิระพงษ์. (2561). นโยบายเกษตรแปลงใหญ่กับบริบทของภาคเกษตรไทยในปัจจุบัน. ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ประจำปี 2560** (น. 49-64). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). **ถอดบทเรียนการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ กรณี : แปลงใหญ่ต้นแบบ (ข้าว) อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง**. ลำปาง: กรมส่งเสริมการเกษตร, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง.

_____. (2561). **ระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่.** สืบค้น 24 เมษายน 2561 จาก https://www.doae.go.th/doae/service.php

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). **คู่มือการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่**. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

_____. (2560). **ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)**. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

_____. (2561) **โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่**. สืบค้น 23 มกราคม 2561 จาก https://www.moac.go.th/a4policy-alltype-401191791793

เกษตรแปลงใหญ่ฟื้นรายได้เกษตรกร สร้างรากฐานเศรษฐกิจไทยยั่งยืน. (25 กรกฎาคม 2561). **ไทยโพสต์**. น. 23(ซ้าย). สืบค้นจาก ฐานข้อมูล iQNewsClip.

คณะกรรมาธิการปฏิรูปการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชย์ การท่องเที่ยวและบริการ. (2558). **สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ 14 : การปฏิรูปภาคเกษตร**. กรุงเทพ : สำนักการพิมพ์, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ดลมนัส กาเจ. (5 มกราคม 2560). แผนเร่งด่วนพัฒนาภาคเกษตรปีไก่เข้าสู่ยุคใหม่แห่งการเปลี่ยนแปลง. **คมชัดลึก**, น. 6. สืบค้นจาก ฐานข้อมูล iQNewsClip

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2561). **การปรับโครงสร้างการผลิตเป็นแปลงใหญ่**. สืบค้น 18 เมษายน 2561 จาก http://www.oae.go.th/main.php?filename=csr